

Комендант моря

Дмитро Ткач

Чорноморська легенда

Ми тримали курс на Геленджик. Наш світло-голубий кора-бель-красень летів по безкрайньому простору, мов на крилах.

Палубний комендор Барабаш стояв, зіпершись на леєри, і дивився вперед. Обличчя його було неспокійне й урочисте.

Я також почав вдивлятися і на далекому виднокрузі розгледів темну цятку, що мерехтіла й колихалася в білувато-блакитному мареві.

— Що то таке? — запитав я в Барабаша, зацікавлений його увагою до невідомого мені предмета.

Видно, що ти не з наших країв... То маяк бовваніє...

Перед нашими очима, справді, виростала з води струнка будівля. З ходового містка пролунав свисток командира, і вся вільна від вахти команда виструнчилась по обох бортах корабля обличчям до маяка.

Ось корабель вийшов майже на траверс маяка. Кормовий прапор, напнутий зустрічним вітром, здригнувся, поволі поплив донизу, зупинився на середині щогли й завмер. Завмерли і струнки шеренги моряків.

Хвилину тривала врочиста тиша. Жодного поруху, жодного звуку. Тільки машини співали свою однотонну пісню, немов бриніла одна струна.

Мовчанку порушили два короткі свистки, які долинули з командирського містка. Корабельний прапор поплив угору, зупинився на гафелі й залопотів на вітрі.

Маяк лишився за кормою. Матроси розійшлися по своїх місцях.

— Розкажіть мені про цей маяк,— попросив я Барабаша.— Чому така шаноба до нього?

Комендор сів на широкий залізний кнехт і почав розповідь. Я переказую її майже дослівно.

...Був на одному з кораблів Чорноморського флоту матрос Сергій Самородний. Батько Сергіїв, наглядач оцього маяка, давав синові можливість у всякому ділі виявити кмітливість і спритність. Тому хлопчина ріс хоробрий, дужий і допитливий.

Він знав кожну пташку в лісі, міг сказати — на тепло чи на негоду зайшло сонце, знав, коли яка квітка розквітає.

А найкраще знав і найбільше любив Сергійко синє море. Воно манило й чарувало його своєю силою і могутністю. Бувало, забереться хлопчик на найвищу площадку маяка і дивиться на море годинами. Або запливе так далеко, що берег тільки мріє. Скрізь бачили люди Сергія, скрізь чули його голос і прозвали комендантом півострова.

Іноді хлопець говорив батькові:

— Тату, я хочу все море переплисти.

А батько тільки посміхався в сиві вуса:

— Настане час, Сергійку,— переплинеш. І море тобі скориться, хоч яке воно велике та дуже. Будеш ти комендантом цілого моря.

Минали роки. Виріс і змужнів Сергій Самородний. Прийшла йому пора йти до флоту служити. Так уже заведено в моряків: плаває дід, плаває батько, син і внук.

Стали батько з сином на палубі військового корабля, і старий сказав:

— Отепер, сину, ти вже й комендантом моря називатися можеш. Воно біля твоїх ніг. Шануйся на кораблі, чесно служи нашій Батьківщині і пам'ятай, що море дружить тільки з чесними та хоробрими.

Добре запам'ятав Сергій батькові слова і заслужив загальну пошану на кораблі. А як почалася народна війна проти німецьких фашистів, то ім'я Коменданта моря стало на весь флот відоме. Залив він фашистам сала за шкуру. Кажуть, німецьке командування велику нагороду обіцяло тому, хто доставить Коменданта моря живим або мертвим.

Одного разу Сергія Самородного покликав до себе командир корабля.

— Хочу послати вас на одне велике діло,— сказав він.— Дістали ми завдання викурити фашистів з одного укріпленого пункту. А стріляти по їхньому кублу без орієнтира дуже важко. Треба запалити вогонь на маяку, щоб наші корабельні артилеристи краще бачили, куди снаряди класти. Ви знаєте цей маяк?

— Я виріс на ньому,— відповів матрос.

Опівночі Самородний у маленькому підводному човні вийшов у море. Вітер чимдалі свіжішав. Наближався шторм.

У наміченому квадраті підводний човен виринув на поверхню. Вітер шугав, як навіжений, бурунив воду і сів густим холодним дощем. Море клекотіло і пінилось.

Самородний поклав у гумову шлюпку ацетиленовий ліхтар і бляшанку з бензином, зійшов з підводного човна й відчалив. Шлюпка то провалювалась у глибини прірви, то, підхоплена вітром і хвилею, злітала на киплячий гребінь. Хвилі наганяли шлюпку і кидалися на неї. Вітер бив в обличчя морякові, шарпав одяг. Та берег уже був близько. Підкинута останнім водяним валом, гумова шлюпка м'яко посунулась по слизькій гальці і розпласталась на ній.

На березі ніч видавалася ще чорнішою. Віддалік ледь помітно тьмяніли гори, на півдні простягся ліс. А біля моря, на краєчку півострова, самотньо височів маяк, немов чекаючи на когось. У маяку було темно.

Сергій якийсь час прислухався — чи не долинуть звідкись підозрілі звуки, чи не зашарудить камінчик. Але на березі було тихо. Моряк дістався до узлісся і зробив собі схованку, зв'язавши до купи верхівки кущів.

Час минав поволі. Спливала ніч. Стало видно вартового на маяку. Вартові мінялись кожні чотири години.

Надійшов вечір. І коли стрілка годинника почала наближатися до півночі, Самородний виліз із своєї схованки.

Він повз швидко і спритно. Понад берегом тяглася кам'яна огорожа. Колись Сергій склав її своїми руками. Неначе тінь, прослизнув він понад огорожею і зник у маяку.

Східці вели нагору. Ноги Самородного пересувалися по них зовсім нечутно, немов у нього замість підошов були, як у кішки, м'які, пружні подушечки. На першій площадці він зупинився передихнути. Чув, як б'ється у грудях серце. Прислухався, чи не привернув увагу вартового. Ні, тихо скрізь.

Ось він проминув ще одну площадку, потім ще одну, важчу за дві попередні. Які знайомі ці східці! Скільки разів його долоні сковзали по цих поручнях!.. І враз він весь заціпенів: кроки вартового затихли... Що він робить зараз? Може, його вухо впіймало шарудіння, і він дослухається сторожко, хоче вловити ще раз той сторонній, незрозумілий звук? А може, просто втомився ходити і відпочиває?..

Самородний просунувся ще на кілька східців угору з такою легкістю, наче тіло його не мало ваги. Тепер на тлі темно-синього неба він побачив постать ворога. Той стояв і дивився на море.

"Але чи довго ти так стоятимеш?" — гарячково думав Самородний. Він глянув на годинник. До півночі лишалося сім хвилин... Десь у морі вже йдуть кораблі. Сотні очей дивляться в бік маяка, жадібно чекають променя: адже рівно опівночі вогонь повинен спалахнути. Далі не можна чекати ні секунди.

Самородний зробив рух. Але в цю ж мить вартовий знову почав ходити. То видно було трикутник його обличчя, то широку, затуляну в мундир, спину. Сергій, наче підкинутий велетенською тугою пружиною, одним стрибком сягнув вартового і залізними руками згріб його в оберемок...

Маяк ожив. Темряву ночі розтяв яскравий промінь.

Над землею і над морем стояла ніч. Десь здалеку, неначе з дна морського, гримнув перший залп.

Але в цю ж мить зі східців, знизу, долинув тупіт кількох пар ніг.

"Приготуйся до бою, Коменданте!" — наказав собі Самородний.

Він пальнув із пістолета, і перший фашист, що висунув голову на площадку, з гуркотом скотився вниз. Десь біла корабельна артилерія, стугоніли над головою снаряди і вибухали за горою на березі. А тут німці стріляли з автоматів, кулі дзижчали, впивалися в стіни.

Раптом ліхтар погас. Сергій відчув, як його тіло пронизало вогнем. Ворожа куля поцілила в нього.

— Ні! — закричав Комендант моря.— Не буде так, щоб загинув я марно! Маяк світитиме!

Відстрілюючись одною рукою, він другою відкрив бачок з бензином і чиркнув запальничку. Бензин спалахнув. Тоді матрос почав розхлюпувати палаючу рідину навколо себе. Червоні язики яскравого полум'я лизнули його одяг, руки, ноги. Але він не відчував болю. В якомусь несамовитому захваті він хрипко вигукував:

— Єсть, вогонь! Єсть, вогонь!..

Ні, Комендант моря і не думав гасити на собі полум'я. Він знав, що окіл нього тільки муровані стіни, тільки кам'яна підлога. Бензину вистачить ненадовго. Маяк може погаснути раніше, ніж кораблі закінчать стрільбу. А він, Самородний, горітиме

довше. Горітиме, доки не перетвориться на попіл весь одяг на ньому, насичений бензином.

Очі його блищали при яскравому світлі диким гнівом, помстою, страшною ненавистю до ворогів. Живий вогонь.

Довго ще була корабельна артилерія, змітаючи з лиця землі вороже кубло. Довго ще палав маяк живим вогнем, і багряні відблиски гойдалися на воді...

Відтоді кожен корабель на Чорному морі, чи то військовий, чи цивільний, проходячи повз цей маяк, вшановує пам'ять Коменданта моря...

Барабаш замовк. Мовчав і я, глибоко вражений його розповіддю.

Довкола гомоніло море — широке, ясне, величне. За кормою ще мрів далекий силует маяка. Його верхівка червоніла під промінням ранішнього сонця.